

Ordre de la Resemblance: ett bidrag till Nordenflychtforskningen

Andreas Önnersfors

Kvinnors delaktighet i det organiserade sällskapslivet

Den 5 juli 1748 riktade Hedvig Charlotta Nordenflycht (1718–1763) ett brev till "Ingiborg Cathrina Wrangel" till vilket hon bifogade regler som adressaten skulle begrunda. Denna hemställan överlät hon helt åt "min Frökens smak; men ingalunda af *grace* för den, som dem inrättat, ehuru hon och hennes Samfund ej kunna underlåta at skatta för en ära och uppmuntran, när en Person af min Nådiga frökens *qualitet*, egenskaper och förfarenhet föröker deras antal."¹ Brevet uppmanar läsaren att överväga stadgar av något slag. Dessa skulle läsas utan hänsyn tagen till instiftaren själv. Hon, sannolikt identisk med brevskrivaren, uttrycker mycket hög uppskattning för den potentiella medlemmen. Hennes kvaliteter skulle foga sig väl in i detta sällskap genom att utöka dess antal. Med ett modernt ord skulle man kunna kalla skrivelsen för ett rekryteringsbrev. Ingeborg Cath(a)rina Wrangel (1721–1808) fanns i fru Nordenflychts vänkrets och kallades i en av dikterna som hon riktade till henne "den sköna Psyche". Men frågan är vad denna "raritet, i dygd och ädla tankar / en pärla, en Juvel, som icke allmänt vankar" som hon karakteriserades i ett annat poem, skulle rekryteras till?²

I sin gedigna studie över Hedvig Charlotta Nordenflycht drar John Kruse med ledning av brevet slutsatsen att "skaldinnan redan nu varit medlem af ett troligen litterärt, sällskap, som hon nog själf stiftat, för hvilket hon skrivit stadgar och som antagligen bestått af idel kvinliga medlemmar." Vidare konstaterar han att ingenting är känt om detta sällskap, att dess syfte uppenbarligen måste ha varit litterärt samt att Nordenflycht genomgått ett "slags förskola" till den roll hon en gång skulle spela inom Tankebyggarorden.³

Med en nyupptäckt källa som utgångspunkt, "Grund och Reglor til Ordre de la Resemblance", kommer denna artikel argumentera för att detta hitintills obekanta sällskap kan ha varit ett ordenssällskap planerat och möjligtvis instiftat

(under medverkan) av Hedvig Charlotta Nordenflycht efter ett vid tiden i Europa redan väl etablerat mönster av organiserad sällskaplighet. Sällskapslivet så som det manifesterade sig i ordnar, loger och societeter av olika slag, och som är så kännetecknande för upplysningsperioden, organiserade i sin första fas till en övervägande del män, men på 1740-talet ökade kvinnornas delaktighet, närvaro och synlighet också i det svenska väldet.⁴ Janet Burke konstaterar: "Sjuttonhundratalet bevittnade en spektakulär ökning av antalet grupper och organisationer som engagerade kvinnor".⁵

"Grund och Reglor til Ordre de la Resemblance" undertecknades på Hedvig-dagen den 15 oktober 1747 och nämner fru Nordenflycht som stormästarinna i ett sällskap vars (stipulerade) stadgar speglar en stor medvetenhet om en relativt utstuderad möteskultur, moraliska regler och utkast till symboliska praktiker. Ordet "stormästarinna" beläggs i *Svenska Akademiens ordbok* för första gången 1807, och källan kan således vara ett sextio år äldre belägg för ordets användning.⁶ Detta ordenssällskap skulle, ifall man kan anta att det existerat i verkligheten, i så fall varit ett av de första i Norden med medlemskap av båda könen. Artikeln kommer att presentera källan utförligt, behandla dess innehåll och proveniens och därmed försöka att kasta ljus över en hitintills olöst episod i Nordenflychtforskningen.

Källans datering, proveniens och kontext

Manuskriptets innehåll förmedlar dessvärre mycket få uppslag som kan hjälpa oss att verifiera ordensgillet's existens. Då namnunderskrifterna saknas är det svårt att uttala sig om vilka medlemmar som potentiellt ingick i Ordre de la Resemblance. Den tänkbara kretsen som firade ordens instiftelse på Hedvig-dagen 1747 kan inte ha varit allt för stor och skulle möjligtvis kunna rekonstrueras genom ett noggrant detektivarbete i kartläggningen av Nordenflychts nätverk under oktober 1747.⁷

Vilken ledning ger oss källmaterialet? Dikten ingår i en av tre volymer där avskrivna dokument, och möjligtvis även i original, skrivna av olika händer relaterade till olika svenska ordenssällskap under 1700-talet har sammanbundits. Dessa ingår i Svenska Frimurare Ordens arkiv och biblioteks samlingar.⁸ Samtliga tre volymer är inbundna i grå pappband i format 20 x 24 cm och bär Carl Axel Emanuel Reuterholms (1803–1864) initialer och efternamn som pärmexlibris i svart tryck. Enligt inskrift på insidan av första volymens vänsterpärm samlar volymerna "Handlingar rörande ordnar" som var tagna "Från Reuterholms papper febr. 1862", vilket gör det nödvändigt att förklara proveniensens närmre. Efter att 2010 ha publicerat en

djupdykning i den "Gustavianska mystikens" källor, utgav Kjell Lekeby året där-
 efter en fullständig förteckning över "Gustaf Adolf Reuterholms återfunna arkiv
 från 1780-talet".⁹ Enligt Lekeby har Gustaf Adolf Reuterholms (1756–1813) ma-
 nuskriftsamling legat gömd i Svenska Frimurare Ordens arkiv i ungefär 150 år.¹⁰
 En stor del av texterna kretsar kring Reuterholm själv, hans andliga intressen och
 aktiviteterna i den esoteriska cirkeln kring hertig Carl.¹¹ Men det Reuterholmska
 familjearkivet innehöll även handlingar från äldre familjerelaterade arkiv och de-
 lades efter hans död in i flera poster, ett förhållande vi strax skall återkomma till.
 En del som idag finns i Riksarkivet förvärvades av svenska staten och en del gick
 i privata händer. Reuterholms brorson Carl Axel Emanuel behöll tills vidare en del
 av samlingen som förvaltades av familjen Ädelgren, men av utrymmesskäl också i
 Engeströmska biblioteket i Stockholm. Bland annat med ledning av inskriften till
 volymerna verkar det så som att de så kallade "frimurarappren" (som förvarades i
 en "coffert") därifrån plockades ut i februari 1862 innan återstoden överfördes till
 Riksarkivet och att "frimurarappren" sedan dess har bevarats i Svenska Frimurare
 Ordens arkiv och bibliotek där de nu är öppna för insyn och akademisk forskning. I
 samtliga tre volymer omnämns inte färre än sexton olika samfund, vilket vittnar om
 mångfalden i den svenska organiserade sällskapligheten. Anders Simonsens arbete
 rörande det organiserade sällskapslivets ställning i 1700-talets Göteborg visar att
 det för europeiska förhållanden mycket rika svenska ordensväsendet spelar en dy-
 namisk roll i den urbana sällskapligheten, som social, kulturell och politisk arena.
 Olika sällskap fyllde varierande behov, vilket inte minst framgår av ofta förekom-
 mande överlappande medlemskap som genererade specifikt socialt kapital.¹² Hans
 Henrik An[c]karheim (1743/1748–1814, född Grise, adlad 1772) utnämndes
 1800 till guvernör i den svenska kolonin Saint-Barthélemy. Ankarheims *curriculum
 vitae*, daterat 1798, innehåller inte enbart detaljerade uppgifter om hans karriär i
 kungliga flottan, utan nämner lika självklart också medlemskap i diverse ordnar och
 sällskap.¹³ År 1771 recipierade Ankarheim i Timmermansorden (grundad 1761).
 Han skriver:

1771 i October blef jag Levit af S:t Caroli hydda på Sveaborg i Nov: Nakri och i Dec:
 samma år Mästare. 1772 i mars blef jag Öfver Mästare och vald at Vices förestå Yngska-
 sens [?] Embete hvarmed jag oafbrutet fortfarit såsom Ordinarie Embetsman til 1792
 då jag blef Commenderad at i kronans tjenst hitresa [vart framgår inte], under denna tid
 fick jag af Brodern Gouverneuren Posse Paner Riddare värdigheten, och efter hitkomsten
 & Dufvan & Riddare af vita bandet ock & Altmästare värdigheten.

Ankarheim fortsätter sin redogörelse med att nämna övriga medlemskap:

Under mina Utrikes resor blef jag 1766 i Havre de Grace antagen til Fri Murare, och ärhöll så wäl der som i flera Loger i Frankrike flere grader.

1792 ingik jag i Orden Gamle Göther der jag äfven har flere grader

1793 i Amaranther Orden och har der några grader

1771 i Nov. ingick jag i Coldin der jag ärhållit flere grader och fick d. [-] förordnande at som Styrande emottaga och förestå Månans Coldin.

1796 ingått i Alexandriner Orden och fått der flere grader.

Ankarheims förteckning är ett gott exempel på att socialt kapital skapades och ökades genom medlemskap i flera olika ordnar och sällskap. Vi saknar grundläggande forskning inom området, men åtminstone ett trettiotal olika ordenssällskap existerade i 1700-talets Sverige.¹⁴

Då verksamheten i de flesta av sällskapen som omnämns i Reuterholms volymer går att belägga förefaller det mindre sannolikt att stadgar, tal eller andra dokument är av rent fiktiv karaktär. Några av dokumenten kan karakteriseras som utkast och skildrar därför kanske inte mer än ett planeringsstadium. De verkar ha kompilerats av Reuterholm i avsikt att dokumentera sällskapsväsendets karaktär och utveckling under det svenska 1700-talet.

I den tredje volymen finns tio (möjligtvis elva) olika ordenssällskap representerade med vardera källa: 1) L'Ordre des Mopses; 2) Ordre de la Resemblance; 3) Ordre de Tousjours; 4) Röda (Guld) Bandets Orden 1763–1771; 5) L'Ordre de l'Amitie; 6) Ett tal i ordenssällskapet Avazu och Wallasis; 7) "H: S.I. tal 1792"; 8) Årets orden; 10) Les Chasseurs; 11) Snille samfundet. Då åtminstone två av dessa, L'Ordre des Mopses och Röda Bands Orden var könsblandade verkar det som om ordningen i volymen representerar ett slags kronologi som skulle kunna spegla verkligheten då L'Ordre des Mopses efter kontinental förebild grundades på 1740-talets mitt av frimuraren Carl Gustaf Tessin vid tronpretendenten Adolf Fredriks hov.¹⁵

Den mest sannolika ledtråden som pekar på ordensstadgarnas autenticitet förmedlar emellertid proveniensen i sig. Så som nyss skildrats ingick i det Reuterholmska arkivet även handlingar från tidigare generationer i slkten. Och det finns en rad representanter i familjen som kan tänkas ha erhållit eller själva förfärdigat en avskrift av Ordre de la Resemblances stadgar som sedan kan ha förenats med Gustaf Adolf Reuterholms "frimurarepapper". Kontakten med familjen Reuterholm inleddes på 1740-talets mitt, Ann Öhrberg konstaterar: "Nordenflycht blev då medlem i den sällskapskrets som fanns runt de adliga bröderna Axel, Gustaf och Nils Reuterholm".¹⁶ Förbindelsen med bröderna Reuterholm karakteriseras som en horisontell vänskaplig nätverksrelation. Är det möjligt att anta att en av dem eller rent av alla också var medlemmar i Ordre de la Resemblance? Till

Gustaf Reuterholm skriver Nordenflycht i april 1748: ”de öfriga mina anhöriga må temelig väl, bland dem tacka förnämligast orden Systrarne för en så angenäm ihugkämst, Som jag försäkrat dem min Baron bära för dem”, vilket verkar syfta på ordens kvinnliga medlemmar och kanske pekar på att Reuterholm själv var delaktig i Ordre de la Resemblance.¹⁷

Nordenflychts dikt ”Förstånds och Hjertas Ädlaste Sysla” som Ordens grundregel

Manuskriptet ”Grund och Reglor til Ordre de la Resemblance” inleds med Nordenflychts dikt ”Förstånds och Hjertas Ädlaste Sysla” som för första gången publicerades i författarinnans periodiska litterära publikation *Qwinligt Tankespel* 1748–1750.¹⁸ Dikten förekommer inte i den så kallade ”Cronstedtska poembooken”, en 1741 förfärdigad handskriven samling av Nordenflychts dikter som tillägnades Margareta Beata Cronstedt.¹⁹ En stor del av poembooken, som innehåller ett femtiotal dikter, trycktes senare i *Qwinligt Tankespel*. Det är därför inte omöjligt att förlagan (eller en tidig avskrift) till den tryckta versionen av ”Förstånds och Hjertas Ädlaste Sysla” kan dateras tämligen exakt och att ordensgillet etablering är tillfället för vilket dikten ursprungligen författades. Manuskriptversionen är något avvikande i förhållande till trycket.²⁰ Diktens stora ämnen kretsar kring de tidstypiska motivkomplexen fullkomlighet, lycksalighet, perfektibilitet och sann vänskap som också utgör väsentliga element i frimureriets och andra ordenssällskaps retoriska arsenal under perioden.²¹

Dikten inleds med att hjärta, förstånd och sinne är inskränkta; de tre uppmanas till att lyfta sig över sinnesintrycken som fjättras av det materiella: ”Men lyftom oss över de blänkande grus / Som här våra Sinnen betaga”. Människan gör livet själv ”oroligt och hårt” när hon sänker sig i stoftet; istället uppmanas hon att lämna sina begränsningar och bojar bakom sig och att sträva efter ”evig fullkomlighet”, den ”magnet varefter vi skolom oss böja”. Fullkomligheten överstiger föreställningsförmågan, både den intellektuella och sinnliga. Men trots människans begränsning kan hon ”bland dimmor” urskilja två klara ljus: ”Godhet och Vishet”, viktigast av allt, är mål att sträva efter och efterlikna. Att nå så högt som möjligt på vägen mot fullkomligheten är en uppgift i sig, för ju längre upp människan når ”till dessa lycksalighetens höjder / Ju mera blir lättat vårt jordiska lopp / Ju högre vår anda förnöjder.” Och från detta högre perspektiv betraktat blir allt annat ”ringa och smått”. På vägen mot fullkommandet övar sig förståndet och viljan i ”Ljus och Godhet”, fundamentet för sann lycka. Denna lycka står inte att finna

i "dårarnas bo", utan människan manas att söka inom sig själv "sällhet och frid [...] värde, lugn och vila".²² Varken öde eller tid kommer att påverka människans inre då hennes fysiska existens tjänar livet och inte tvärtom. Men det "livsnöje" som överträffar allt annat, som lättar bekymmer, "den ljuvaste gåva, den ädlaste skatt, det bandet, som håller mot tiden" är *likheten* mellan själarna:

Den ljufwaste gåfwa, den ädlaste skatt,
 Det bandet, som håller mot tiden:
 Den Likhet, som är mellan Själarna satt,
 Den försmak av Himmelska Friden:
 Den hemliga dragning, den starkaste makt,
 Som ålder ej tär och försvagar:
 Det kärliga möte, som oförmärkt lagt
 I hjärtan så tvingande Lagar:
 Det lugnet, som är uti stormar en skygd:
 Det liv, som i död ej tar ändskap.
 Som födes av Likhet och växer av dygd:²³
 Den rena oryggliga vänskap.²⁴

Twivelsutan är det denna i dikten nämnda likhet som det franska ordet "resemblance" syftar till i ordenssällskapets namn *Ordre de la Resemblance* och som vidare exemplifieras i ordens stadgar. Men även om Nordenflycht i några av sina dikter och brev tydligt ger uttryck för ett vänskapsideal bortom trånga ståndsgränser är det sannolikt inte främst *égalité* som åsyftas och som begreppet kom i bruk några decennier senare.²⁵ I dagens franska stavas ordet "resemblance" och kan betyda likhet, men i allegorisk bemärkelse även släktskap; det definieras som en överensstämmelse mellan personer som delar ett antal fysiska eller psykologiska egenskaper eller överensstämmelsen mellan konstverket, representationen och det avbildade. Sannolikt är det de delade gemensamma psykologiska dragen Nordenflycht avser när hon skriver om likheten mellan själarna: en "hemlig dragning", överensstämmande med fullkomlighetens magnetiska kraft som beskrivs tidigare i dikten och som drar oss uppåt ur det fysiska fjättrande gruset. Just anspelnings till vänskapens osynliga magnetiska kraft som tycks förklara attraktion förekommer på fler ställen hos Nordenflycht. Men i sista versen får vi också veta att det är mötet mellan människor, det kärleksfulla, som tvingar hjärtat åt ett särskilt håll: lugnet i stormen, förhoppningen om evigheten har sitt ursprung i "ren och orygglig vänskap".

Förordet till *Qvinligt Tankespel* 1746–1747 prisar i högstämnda ordalag vänskapen. Den kallas "en bot för Lyckans oförrätter", "det fullkomligaste mål för en

människa, hwarest hennes förstånds och wiljas krafter, samt alla dess rättmätigaste böjelser niuta föda". En väns sällskap är den renaste vällusten, som "hjärtan smaka, dem böjelse, högaktning och *likhet* [min kursiv] förenat." Vänskap är det bästa som "oss här nedre är lämnat: en himmelsk stråla, som synes närmast afmåla de sällheter, wi föreställer oss i fullkomligheten", vänskapens lagar styr över oss människor. I motsats därtill föder egoistisk egenkärlek "förakt, köld och wårdslöshet". Få äger förmågan att värdera sig själva eftersom "så få känna sig". Resultatet blir att sann vänskap är en bristvara, "en rätt vänskap är och blir i alla tider sällsynt".²⁶ Nordenflycht återkommer på andra ställen till "likheten", till exempel i *Fröjas räfst*: "De saknade den likheten, den hemliga dragning som vinner och sammanbinder hjärtan". I samma text står något senare: "Allt vad kärleken förmår att giva är här förent med allt vad den ömmaste vänskap kan verka, som Sinnes-likhet och de renaste Seder gjort än mera varaktig och ädel." Torkel Stålmarck tolkar "Sinnes-likhet" i sin kommentar som "själsfrändskap".²⁷ *Svenska Akademiens ordbok* har en utdöd betydelse av "likhet" som "sinnesjämvikt", en "jämnhet i lynnet" som ordensreglernas andra paragraf faktiskt anspelar på.²⁸

I en odaterad dikt från perioden till systrarna Psilander hittar vi en hyllning till vänskapen så som den också formuleras i preludiet till *Ordre de la Resemblance*:

De Ädla själar röja sig på stunden för hwar andra,
Här är et hemligt *Sympatie*, hwarpå man ej får klandra:
Där räknas inget rang och Guld, ej Ädelt blod och namn,
Man måste älska dygdens kraft, änskönt i ringa Hamn.

Det är den ädel vänskaps drift, som utan winst på lycka,
På glans och heder, prakt och ståt, sin låga wil uttrycka,
Som delar sig åt sann förtjenst, ehwar han finnas må,
Och håller prof i högsta nöd, när alt tycks undgå.²⁹

Motiven som "Förstånds och Hjertas Ädlaste Sysla" ger uttryck för återfinns alltså i en rad andra sammanhang som speglar Nordenflychts moraliska ambitioner som hon gott och väl kan ha sökt att förverkliga inom ramen för den organiserade sällskapligheten. Några år tidigare hade hon ondgjort sig över skalden Dalin som var medlem i ordenssällskapet Avazu och Wallasis. I den bitska dikten "Tilsats til den Avasuiske Orden" framkastar hon idén om en poesins "Orden [som] firas skal på sielfva lärdoms berget".³⁰ Sven G. Hansson menar att Nordenflycht kontrasterar denna poesins orden mot Dalins lättsamma sällskapsorden där skaldekonsten endast tjänade ytlig underhållning, men inte den djupare moraliska fostran. Möjligtvis var initiativet 1747 ett slutligt förverkligande av en sådan vision. Det

moraliska budskapet som förmedlades i "Förstånds och Hjertas Ädlaste Sysla" transponeras till förhållningsregler i ett seriöst ordenssällskap. Dikten strukturerar dygden.

Ordens organisationskultur

"Grund och Reglor til Ordre de Resemblance" består av tolv paragrafer som ansluter till dikten och som vittnar om en genomtänkt organisationskultur. De återges i transkriberad form i slutet av denna artikel. Ändamålet med Ordre de la Resemblance (i överensstämmelse med dikten) är att söka sällhet genom att sträva efter fullkomlighet samt att alltid efterleva "Vett och Godhet" (de "bloss" som i dikten lyste genom dimman). Den första portalparagrafen påkallar att noga överväga om alla förhavanden överensstämmer med detta huvudändamål. Nästa portalparagraf utvecklar denna moraliska metod ingående. Oberoende av yttre omständigheter, ödet och tiden, strävas efter "jämnhet och tålmod" (jämför med likheten som "sinnesjämvikt") då ordensmedlemmarna syftar till högre mål "än til thet som yttre wälmågan fordra tyckas." Enbart de egna felen skall klandras, de är de enda hindren för människans lycka. Men felsökningen får inte överdrivas, "then inwärtens friden" skall bevaras "såsom vårt förnämsta måhl i ögnasicket". Distinktionen mellan inre och yttre liv som uttrycks i dikten exemplifieras alltså genom denna moraliska förhållningsregel. Vidare utvecklar paragrafen att ordens andra huvuddel utgörs av oegennyttig och välvillig vänskap. Denna är en plikt för ordensmedlemmarna. Två följande paragrafer förklarar hur de första huvudplikterna skall förverkligas. För det första skall alla omdömen om vännerna vara grundade på direkta samtal, prövas av eftertanke, tillgivenhet och förlåtelse och inte påverkas av förhastade sinnesrörelser. För det andra skall all misstanke genast röjas i en anda av uppriktighet, "dock i the ordasätt, som beteckna ömhet och vänskap, men eij förtret och tillwitelse." Dessa fyra huvudregler följdes av mer organisatoriska stadganden.

"La Resemblance" fastställs som ordens "märke och tänkespråk", ett motto som skulle bäras i en grönt emaljerad guldring på lilla fingret av vänstra handen. Så ofta två eller fler ordensmedlemmar sammanträffar skall ordens skål "a la Resemblance" drickas. Men också när en ordensmedlem "är ensam uti annat sällskap" bör orden tänkas på "wid första skåhl, som börjas wid bordet". Nästa paragraf stadgar att så fort en av ordens medlemmar skulle gifta sig borde alla andra bjudas till bröllopet, "ingen utan billig ursäckt, undandraga sig at komma". Ordensmästarinnan (Hedvig Charlotta Nordenflycht) utfäster "at wid slika til-

fällen at fågna och hedra wederbörande, med en lyckönskan i bundet tahl". För dödsfall inom orden fastställdes att Ordensmästarinnan lovade att skriva en eloge till den avlidnes ära och att sända ett exemplar till varje medlem. Ordensmedlemmarna förpliktade sig att bära sorg, "fruntimren ett swart Band på hufwudet och Cavaillererne i wärjan". Medlem i orden kunde enbart bli den som var redligt sinnad, villig att efterfölja ordens regler, erkännas av "Ordens Stormästarinna fru Hedwig Charlotta Nordenflycht" och alla andra medlemmar samt undertecknade ordens lagar. Stormästarinnan ägde rätt att sammankalla orden efter eget gottfinnande. Men ordens instiftelse skulle årligen (sannolikt på instiftelsedagen) firas "hos henne", en högtid från vilken ingen utan laga förfall fick utebli. På medlemmarnas födelsedagar skulle medlemmarna likaledes sammankomma, om man kom ihåg dem (!). Om det fanns behov att utöka eller förklara stadgarna fick så ske endast genom Stormästarinnans och alla andra ordensmedlemmars samtycke, varefter de reviderande stadgarna genast skulle träda i kraft i samma utsträckning som de ursprungligen antagna. Slutligen förordnade den tolfte och sista paragrafen att ordensmedlemmarna åtminstone en gång i veckan skulle läsa igenom stadgarnas fyra moraliska huvudregler "som grunden til vårt liufwa Samhälde och en behagelig anwisning til den sällhet wi eftersträfwar". I förening av nytta med nöje antog medlemmarna denna stadga, "underskrifwit af Stormästarinnan och samtelige Ordens Ledamöter" (tyvärr saknas dessa namn i källan), den 15 oktober 1747 i Stockholm.

Ordenssällskapets självstyre

Dessa ordensregler infogar sig väl i andra ordenssällskap som grundades under perioden. Kvinnor fungerade som "protektorer" i en del ordenssällskap och det förefaller att de valdes på livstid.³¹ Titeln "stormästarinna" används i manuskriptet *Ordre de la Resemblance* sannolikt för första gången på svenska. Så som omnämnt tidigare beläggs den först 1807 av *Svenska Akademiens ordbok*. "Stormästare" inom det manliga frimureriet kunde relativt länge innebära mästare för den lokala logen. Först senare under seklet tillskrevs titeln ledaren för den nationella storlogen.³² De rättigheter som tillskrivs Nordenflycht i dokumentet (val av mötesdag och mötesplats, vetorätt i fråga om nya medlemmar och stadgeändringar) är ingalunda ovanliga inom ordensväsendet. Vad som förvånar är att stadgeändringar kräver enhälligt beslut.

En intressant parallell är att drottning Lovisa Ulrika i litteraturen kallas för "Kalottregementets" stormästarinna, ett sällskap där Nordenflychts antagonist

Dalin höll satiriska predikningar.³³ Att ordens motto skulle bäras i en grön emaljerad guldring praktiserades till exempel också i de samtida könsblandade jakobitiska "Order of Toboso" eller danska pietistiskt influerade "Anti-masonianske Societet".³⁴ En annan parallell till de flesta ordnar och sällskap i Europa var särskilda regler för bordsskålar, så som "a la Resemblance", eller bärandet av sorg vid frånfället av enskilda ordensmedlemmar.³⁵ Vidare innehåller ordensreglerna stadgar för förfaranden kring mötens sammankallande samt för förändringar av stadgarna i sig. Förvisso reglerades inte allt som kan tänkas ingå i organisatorisk praxis, men stadgarna tyder ändå på en relativt utvecklad föreningsrättslig medvetenhet som ligger väl i linje med det organiserade sällskapslivets framväxt, från frimurarelogen till den lärda akademien, det som Margaret C. Jacob kallade "privata övningar i självstyre".³⁶

Förberedelse för Tankebyggarorden?

Är det möjligt att, som Kruse gjorde, tolka *Ordre de la Resemblance* som ett slags förberedelse för instiftelsen av *Tankebyggarorden* i vilken Nordenflycht kom att inta en prominent ställning? Torkel Stålmarek har i sin studie över Tankebyggarnas verksamhet 1753–1762 på ett förtjänstfullt sätt belyst hur litterär verksamhet och ordenssällskapens organisationsform samverkade under frihetstiden.³⁷ En av initiativtagarna till *Tankebyggarorden* var Carl Friedrich Eckleff, under perioden även rastlös verksam inom det svenska frimureriet som kom att sysselsätta honom återstoden av sitt liv. Eckleff hade personliga kontakter till och initierades i ett litterärt ordenssällskap, "Fackelhärbärgen" i Kiel i Holstein och grundade också senare ytterligare en sådan orden, "Fackelbröderna", i Stockholm. Ofta har därför Eckleff framhävts som den drivande i etableringen av *Tankebyggarorden*. Men med stöd i stadgarna för *Ordre de la Resemblance* kan lika mycket hävdas att den principiella organisationsformen redan fanns på plats som ett koncept (i så fall skulle det också vara mindre intressant om *Ordre de la Resemblance* verkligen existerade) sedan 1747, alltså sex år före etableringen av *Tankebyggarorden*. Stålmarek menar att Eckleff redan 1748 varit engagerad i ett litterärt "Läro- och öfningsgille" och då samlat erfarenheter för den senare verksamheten.³⁸ Den som skrivit stadgarna för *Ordre de la Resemblance* måste hur som helst ha haft relativt stor insyn i ordensväsendets organisationskultur och moraliska ideal.

Överlappningar mellan organiserat sällskapsliv och retorisk-litterär praxis yttrar sig i perioden konkret genom tal, orationer och tillfällesverser som tillkommer inom ramen för ordensgillena (redan sedan Avazu och Wallasis eta-

blering 1732) och i mer överförd bemärkelse genom rituell iscensättning som utökad dramatiserad läspraktik. Ritualtexten som dramaturgiskt manuskript styr symboliska händelseförlopp och strävar efter att normera beteenden och attityder som i de flesta fall syftar till moralisk förädling.³⁹ Hos Ordre de la Resemblance tas en av Nordenflychts dikter som utgångspunkt för ett sådant ordensprogram. Dikten normerar dygden; av dikten avledds moraliska förhållningsregler medlemmarna emellan och ordensgilletts symboler så som namnet, mottot eller det som skall skålas för (en form av rituell praktik). Så som i de flesta övriga formerna av organiserad sällskaplighet under perioden är tillfällespoesin ett inslag i planerna för Ordre de la Resemblance. Vid signifikanta tillfällen i livet skall ordensmästarinnan Nordenflycht gripa till pennan, föreviga bröllop och dödsfall, gratulera och klaga. Logiken bakom denna tillfälleslitterära produktion får sin förklaring genom själva medlemskapet i en horisontellt förenande vänskapsorden, något som senare även praktiserades (förstås inte enbart) av Nordenflycht inom Tankebyggarorden.⁴⁰ Stålmarck kommenterar: "Den strikt upprätthållna avskildheten från gängse sociala hierarkier och sammanhang gav rimligtvis en känsla av samhörighet och en frihet år tankeutbytet som offentligheten inte skulle ha tillåtit."⁴¹ Vidare konstaterar han att "Ordens-tanken innefattar principen om inbördes demokrati", vilket exempelvis Ordre de la Resemblance stadgar ger uttryck för, i alla fall i fråga om stadgeändringar.⁴² Jämställdheten "var en förutsättning för att Tankebyggarorden skulle kunna fungera som vänskapsförbund", något som givetvis också skulle kunna sägas om Ordre de la Resemblance.⁴³

I Tankebyggarorden gav Nordenflycht sig själv namnet "Uranie" (efter den grekiska musan som representerade astronomin) med mottot "Ex lumine candor", "Av ljuset renhet", vilket kan alludera på ljusmetaforiken så som den också kommer till uttryck i "Förstånd och Hjärtas ädlaste Sysla". Men redan 1749 kallades hon av den senare Tankebyggaren Leijonhufvud i en hyllningsdikt för "Uranie".⁴⁴ Och ett brev till Axel Reuterholm (även han senare medlem i Tankebyggarorden) 1751 undertecknade hon "votre Tres Obeissant servante Uranie".⁴⁵ Om Ordre de la Resemblance existerade praktiserades möjligtvis seden av ordensnamn redan då.

Ordensväsendet som social praktik bortom textens gränser

Decenniet mellan 1742 och 1752 karakteriseras sedan Kruse som den "andra fasen" i Nordenflychts litterära utveckling där en "stark litterär självkänsla" och

en ”medveten kvinnoemancipatorisk tendens bryter fram”.⁴⁶ Öhrberg pekar på att hennes samhälls- och utrikespolitiska ställningstaganden tonas ned till förmån för ett mer diversifierat sökande efter stöd i olika politiska läger. Istället förstärks den kvinnopolitiska aspekten i författarskapet.⁴⁷ Kruse menar att ”emancipationssträfvanden” ingick i sällskapets program som syftas på i brevet till Ingeborg Cathrina Wrangel. Varken ”Förstånds och Hjertas Ädlaste Sysla” eller ordensreglerna gör någon skillnad mellan könen. Men poängen är kanske främst att det väl knappast kan finnas ett bättre exempel på att skapa en, för att parafrasera Öhrberg, ”social bas för den litterära institutionen” än att starta ett ordenssällskap som bygger sin ideologi på ett poem, som är präglad av horisontella nätverksförbindelser, föreställt släktskap och en själarnas osynliga dragning till varandra.⁴⁸ Som Öhrberg påpekar regleras horisontella nätverk av kulturella koder och en kodifikation lämnar exempelvis stadgarna rikligt prov på.⁴⁹ Vidare är just brevet till Ingeborg Cathrina Wrangel ett exempel på hur kulturella koder tillgängliggörs i syfte att utöka nätverket. Alla dessa exempel pekar på att Nordenflycht i denna enligt Kruse formativa period använde synnerlig tankemöda för att fånga vänskapens väsen både på vers och i prosa. Etableringen av Ordre de la Resemblance eller enbart konceptet därtill kan tolkas som en förlängning av dikten ”Förstånds och Hjertas Ädlaste Sysla” in i en sällskaplig praxis, en omsättning av litteraturen i livet, en rituell iscensättning av poesin i den föreställda gemenskapens, vänskapens tjänst.⁵⁰

Orden förenar ett antal sällskapliga fenomen som florerade i tiden. Alltsedan drottning Kristina och hennes Amaranther-Orden (1653) fanns det vid svenska hovet ett intresse för organiserad sällskaplighet i den franska préciosité-traditionen.⁵¹ I dessa sällskap och ordnar finns det antingen ett arkadiskt eller backanaliskt drag, beroende på om de var kvinnliga, könsblandade eller manliga. Det arkadiska motivet är också starkt representerat i Nordenflychts författarskap, hon kallar sig själv för ”herdinnan i Norden” och det kan väl läsas in i hennes poesi att man odlade en pastoral idyll inom en nära vänskapskrets. Men steget in i ordenssällskapens värld som lånar idéer, organisatoriska principer och symboler från en ditintills manlig zon är det som skiljer (konceptet till) Ordre de la Resemblance från de mer oskyldiga arkadiska eller ”eremitiska” sammankomsterna där man kunde lämna den stela hovkonventionen bakom sig och kliva in i en temporär föreställd värld av lantlig likhet. Också Mopsorden infördes till Sverige inom en krets som stod hovet mycket nära, med all säkerhet på dess villkor, och kanske bara som en variation på tidigare former av organiserad sällskaplighet. Mot detta förefaller Ordre de la Resemblance som en originell kontrapunkt, inte bara som hos Mopsorden genom en mycket lätt-

tare och lekfull form av frimureri eller rent av en kvinnlig travesti på det utan som ett allvarligt menat initiativ som kretsar kring ett uppriktigt vänskapsideal, föreställningar kring perfektibilitet och gradvis fullkomlighet med ett evighetsperspektiv. Samma idékomplex uttalades senare, renodlades och ritualiserades inom det manliga (och kvinnliga) frimureriet där också ljusmetaforiken spelade en konstitutiv roll. Möjligtvis fanns inom Nordenflychts vänskaps- och bekantskapskrets män genom vilka hon stiftat bekantskap med frimureriet, kanske hade hon själv läst om det eller andra frimurareliknande ordenssällskap.⁵² I varje fall framstår det som uppenbart att både ett arkadiskt ideal om gemenskap och föreställningen om uppriktig vänskap av Nordenflycht förverkligades inom ramen för ordensväsendets slutna horisontella nätverksgemenskap där ett aktivt utbyte av med varandra delade värderingar tillåts äga rum. Med ett koncept som *Ordre de la Resemblance* skapades förutsättningar för att Nordenflycht kunde ta ett initiativ för att stärka sociala band i det samhälle hon verkade i, vänskapen blir metafor för ett praktiskt-filosofiskt program, en eftersträvad iscensättning av livsideal. Vi vet ingenting om ordens eventuella ritualer för antagning eller vidare kunskapsförmedling, men vi kan avläsa att matrisen för det sociala samspelet är en skönlitterär text vars underliggande moraliska budskap präglar etiken och umgängesformerna inom sällskapet. Förverkligandet av textens potential ligger inte i textens egenskaper i sig utan – i likhet till ritualen eller den dramatiska litteraturen som textform – i dess iscensättning som kollektiv social praktik. Ordensmedlemmarna internaliserar diktens moraliska idéinnehåll som har utökats till en symbolisk dimension och organisatorisk praxis. Därigenom strävar de att leva ut dikten bortom textlighetens gränser. Dikten blir genom ordensgillet organisationsform program för gestaltningen av verkligheten.

Appendix: "Grund och Reglor til Ordre de la Resemblance" (15 oktober 1747)

Stadgarna för ordensgillet inleds med dikten (pag. 1–6 i det opaginerade manuskriptet) som i följande utgåva kallats för "Förstånds och Hjertas Ädlaste Sysla". Rubriken finns inte med i handskriften. Manuskriptversionen är på några ställen lätt avvikande från den standardiserade versionen. Mindre avvikelser så som olika stavelseformer eller satstecken redovisas inte.

Avvikelser:

Rad	Samlade Skrifter	Pag.	Manuskriptversionen
7	Men lyftom oss öfwer de blänkande grus	2	... de jordiska grus ...
27	De nödigast är' oss at finna	3	Som nödigast för os at finna
50	Wårt värde, lugn, glädje och hwila	4	Wårt glädje, lugn, värde och hwila

[pag. 1–6 "Förstånds och Hjertas Ädlaste Syssla".]

Efter denna grunden hafwa wi som antagit Ordre de la Resemblance före satt oss några Reglor, hwilka wi till åtanka af vårt ändamåhl, härmed utfästa os at efterfölja: Och som then första och angenägmaste dehl af then sällhet wi söka, består therutinnan, at af yttersta krafter och utan återwändo sträfwa efter fullkomligheten och i thet mått som os lemnat är, uti Wett och i Godhet, söka at bära och [6] [tee?] theß liknelse i hela vårt wäsende och lefnad så blifwer.

Pr. [imo]: En Hufwud Regel ibland os, at aldrig i något giöromåhl så skynda, at icke förutt blir ömt öfwerwägat, huruwida thet är öfwerensstämmande med vårt stora ändamåhl då wi

/2. Wela beflita oss wid alla utwärtens anstötär af lycka och tid, så mycket möjligit är hålla vårt sinne i jämnhet och tåhlamod, emedan vårt afseende en gång för alla, sträckes högre, än til thet som yttre wälmågan fordra tyckas. Wij böra då intet tillåta os at sörgia öfwer [7] något annat, så högt, som öfwer våra fehl, efter the allena kunna förswaga och skada wår grund och upprättade lycka, dock skola wi äfwen härutinnan eij gå för långt, utan alltid hafwa then inwärtens friden, såsom vårt förnämsta måhl i ögnasicket.

En ädel Wänskap, utan all egennyttä, grundad på ren dygd och upricktig wälwilja, är then andra dehlen af wår Ordens Band. Wij förbinda os therföre, icke allenast i gemen, at i alla måhl efterlefwa the liufwa skyldigheter, som en sådan ädel och öm wänskap kräfwer, utan fastställa här i synnerhet til thes bibehållande, twenne omisteliga Medel och Reglor, [8] nemligen

/3. At aldrig, blott efter anledning och skenbar sannolikhet döma något widrigt om våra wänner, utan alltid först höra them sielfwa, gifwa eftertanke, ömhet och mildhet, rum at at dämpa hastiga sinnesrörelser och wahrsamt pröfwa och ransaka alla omständigheter. Och få wi således

/4. Ingalunda lemna någon mistancke hemligen rum, utan strax i en ädel upricktighet, mot hwarannan röija hwad os oroar. Dock i the ordasätt, som beteckna ömhet och wänskap, men eij förtret och tillwitelse. [9]

Jämte thesa fyra Grund Reglor wilja wij till beständig erhindran af vårt dyrbara ändamåhl och ädla samfund, förbinda os at efterlefwa föllgiande Stadgar.

/5. Till Märke och Tänkespråk för wår Orden, hafwa wi lämpeligast funnit thet ordet LA RESEMBLANCE. som af hwar Ordens ledamot, kommer at bäras uti en grönt Emaillerad Guld Ring på lilla Fingret af Wänstra handen.

/6. Så ofta twenne eller flera Ordens ledamöter kommer til måhlrid med hwarannan, dricker the sinsemellan hela Ordens skåhl, a la Resemblance; men annars [10] när någon Ordens ledamot, är ensam uti annat sällskap, bör dock ej glömmas en god åtanka och önskan för vår Orden, wid första skåhl, som börjas wid bordet.

/7. Gifter sig någon af Ordens ledamöter, böra the samteligen biudas til Bröllopet, och ingen utan billig ursäckt, undandraga sig at komma: Vår Ordensmästarinna [Hedvig Charlotta Nordenflycht] lofwar wid slika tilfällen at fågna och hedra wederbörande, med en lyckönskan i bundet tahl.

/8. Dör någon af Orden, lofwar Stormästarinnan [H. C. Nordenflycht] at giöra thes Eloge ocj theraf tillsända alla Ordens ledamöter, [11] ett Exemplar: Hela Orden skall bära sorg efter then döda i fyra weckor, fruntimren ett swart Band på hufwudet och Cavaillereerne i wärjan.

/9. Uti thenne vår Orden kan ingen antagas, som icke af redeligit upsåt är sinnad och willig, at återlyda och efterfölgia thes Reglor, samt af vår Ordens Stormästarinna, fru HEDWIG CHARLOTTA NORDENFLYCHT och the öfriga Ordens Ledamöter, erkiennas för en wärdig och rätt medlem, af thet samfund, som som [sic] eftersträfwa RESEMBLANCEN, och med egen hands underskrift, erkienner och wedertagar vår Ordens [12] Reglor och lagar.

/10. Stormästarinnan sammankallar Orden, enär hon thet för godt finner, och hwarest hon behagar: Men enkannerligen kommer vår Ordens insticktelsesdag, hos henne åhrligen at firas til hwileket möte, så wäl som annars enär Ordens sammankallad warder, alla böra sig inställa, och lærer ingen, utan twingande hinder, beröfwa sig sielf thet nöijet at wara tilstädes. På hwars annars födelsedagar, skola wi, ehwarest [?] wi äro komma hwarannan ihog, och tå om möjligt är, sammankomma. [13]

/11. Finnas nödigt at på något sätt föröka eller förklara thesa Ordens Reglor, eller några nya tilläggia, bör sådant skie med Stormästarinnans och samteliga Ordens Ledamöters, enhälliga samråd och bifall, samt tå giälla under samma wärde och förbindelse, som these nu ifrån början antagne och faststälte Reglor.

/12. Till en ständig upmuntran och åminnelse, wela wi alla hwar för sig, åtminstone en gång i hwarje wecka, upmärcksamt igenomläsa och eftertäncka the fyra första hufwud Reglorna, såsom [14] grunden til vårt liufwa Samhälde, och en behagelig anwising til then sällhet wi eftersträfwar.

Om alt thetta, hafwa wi underskrefne redeligen och utan förbehåld, os med ett nyttfullt nöije förenat, och som en angenäm och obrottslig skyldighet på tro och ähra thesa Reglor [15] antagit: som skiedde i STOCKHOLM den femtonde dag i Octobris månad åhr ettusende siuhundrade fyratio och siu.

Underskrifwit af Stormästarinnan och samtelige Ordens Ledamöter.

Noter

1. Citerat hos John Kruse, *Hedvig Charlotta Nordenflycht: ett skaldinne-porträtt från Sveriges Rococo-tid*, diss. (Lund, 1895), s. 119–120 och 372 samt Hedvig Charlotta Nordenflycht, *Samlade Skrifter* 1–3:2, utg. Hilma Borelius & Theodor Hjelmqvist, Svenska författare utgivna av Svenska Vitterhetssamfundet 11 (Stockholm, 1925–1938) [SS], del 3:1, s. 230.
2. Citaten med hänvisningar till källorna hos Kruse 1895, s. 119. Kruse beskriver också hur Nordenflycht vid två tillfällen med stor klagan diktar om Wrangels allvarliga sjukdomsperioder.
3. Kruse 1895, s. 120; Ann Öhrberg, *Vittra fruntimmer: författarroll och retorik hos fribetstidens kvinnliga författare*, diss. Uppsala (Hedemora, 2001), s. 363, n. 62.
4. Någon övergripande studie rörande kvinnornas roll i det organiserade sällskapslivet i Sverige under tidigt 1700-tal finns ännu inte. Máire Fedelma Cross konstaterar i förordet till volymen *Gender and Fraternal Orders in Europe, 1300–2000* (Basingstoke, 2010), s. ix, att studiet av kön i organiserat sällskapsliv har "highlighted aspects of brotherhoods and mutual connections hitherto overlooked" och konstaterar att "[t]he case studies in this volume shed new light on the interactions of men and women in separate spheres, in separate or in mixed lodges, or in the wider social sphere." Svenska förhållanden berörs i Andreas Önnersfors kapitel i samma volym, "'Sisters of virtue' in Swedish Pomerania", s. 156–179. Janet Burke och Margaret C. Jacob har bidragit till en ny läsning av det kvinnliga så kallade adoptionsfrimureriet, "un féminisme avant la lettre", som började på 1740-talet. Cécile Révauger menar att deras forskning "har visat att de tidiga kvinnliga frimurarna kunde så frön till kvinnans frigörelse", ett konstaterande som kan utvidgas till andra sfärer av kvinnlig och blandad sällskaplighet, Janet Burke & Margaret C. Jacob, *Les premières francs-maçonnes au siècle des Lumières* (Bordeaux, 2010), s. 11. Det svenska adoptionsfrimureriet behandlas utförligt hos Andreas Önnersfors, "Maçonnerie des Dames – the plans of the Strict Observance to establish a Female branch", i Alexandra Heidle & Jan Snoek, *Women's Agency and Rituals in Mixed and Female Masonic Orders* (Leiden, 2008), s. 89–217.
5. Janet Burke, "La franc-maçonnerie, l'amitié et les dames de la noblesse: le rôle des sociétés secrètes dans l'introduction des idées des Lumières chez les élites féminines pré-révolutionnaires", i Burke & Jacob 2010, s. 21.
6. *Svenska Akademiens ordbok (SAOB)*, sökord "Stormästarinna", <<http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>> (2011-05-22). Första belägget för den manliga titeln "Stormästare" ges i SAOB för 1746, enbart ett år före ordensreglernas uppkomst.
7. Ordensreglerna stipulerade bland annat att stormästarinnan skulle författa gratulationsdikter. Om Orden nu verkligen existerade skulle man efter oktober 1747 i Nordenflychts diktning kunna söka efter adressater till födelsedags- eller bröllopsverser och eloger som kan ge ledtrådar till de möjliga medlemmarna. Dit skulle exempelvis kunna räknas "Til Ingeborg Cathrina Wrangels födelsedag" eller "Til ett bedröfwadt fruentimmer", SS 2, s. 99–101, 105 f.

8. Svenska Frimurare Ordens Arkiv och Bibliotek, Stockholm, I21.I26, Vol. I–III.
9. Kjell Lekeby, *Gustaviansk mystik* (Stockholm, 2010) och densamme *Gustaf Adolf Reuterholms återfunna arkiv från 1780-talet* (Stockholm, 2011) samt *Esoterica i Svenska Frimurarordens arkiv 1776–1803* (Stockholm, 2011).
10. Den innehåller många okända dokument som exempelvis litteraturvetaren Martin Lamm inte fick tillgång till under sitt arbete med *Upplysningstidens romantik* (Stockholm, 1918–1920). För Lamm bildade ordensmystiken en dunkel romantisk underström under den förment ljusa och rationella upplysningen.
11. Robert Carleson, "Den esoteriska kretsen", i Dan Eklund, Sten Svensson & Henrik Berg (red.), *Hertig Carl och det svenska frimureriet* (Uppsala, 2010), s. 279–297.
12. Anders Simonsen, *Bland hederligt folk: organiserat sällskapsliv och borgerlig förmering i Göteborg 1755–1820*, diss. (Göteborg, 2011), s. 112 f. Se också av samme författare, "Socialhistoriska perspektiv på Svenska Frimurare Ordens Generalmatrikel", i Andreas Önnersfors (red.), *Mystiskt brödraskap—mäktigt nätverk: studier i det svenska 1700-talsfrimureriet* (Lund, 2006), s. 125–146.
13. "Ankarheim", Biographica A, Kungliga Biblioteket Stockholm. Citeras hos Andreas Önnersfors "Svenskt frimureri i Västindien", i *Acta Masonica Scandinavica* 2009:12, s. 124 f.
14. Se Jonas Arnell förteckning <http://www.arnell.cc/1700.htm> (2011-05-22) som bland annat baseras på läsning av Per Gustaf Berg, *Svenska ordnar, sällskaper och föreningar, m.m.* (Stockholm, 1873). Berg är dock inte alltid pålitlig. Se också Lekeby 2011, *Esoterica*, s. 143–157 där ett stort antal ordnar och sällskap omnämns, s. 156, förtecknar en rapport uppsatt till Gustav IV Adolf (sannolikt 1803) om ordnar och gillen. Den listade ursprungligen inte mindre än 104 organisationer.
15. Om Mopsordens introduktion till Sverige och Röda Bands Ordens ritualer, se Önnersfors 2010, s. 156–179. Mopsordens historia har nyligen avhandlats hos Roland Martin Hanke, *Mops und Maurer: Betrachtungen zur Geschichte der Mopsgesellschaft* (Bayreuth, 2009).
16. Öhrberg 2001, s. 203.
17. *SS* 3:I, s. 227. Originalet har inte konsulterats och man kan förstås tänka sig en fel-läsning.
18. Svenska Frimurare Ordens Arkiv och Bibliotek, Stockholm, Signatur I21.I26 Vol III. Ett stort tack riktas till Ulf Åsén som försåg mig med en digital kopia av handskriften samt till Kjell Lekeby som frikostigt har delat med sig av sina rika erfarenheter i fråga om samlingarnas snåriga provenienshistoria och innehåll. Dikten "Förstånds och Hjertas Ädlaste Sysla", i *SS*, del I, s. 271–274 och ursprungligen i *Qwinligt Tankespel*, 1748–1750, s. 9–11.
19. Sven G. Hansson, *Satir och kvinnokamp i Hedvig Charlotta Nordenflychts diktning: några konflikter, motståndare och anhängare* (Stockholm, 1991), s. 11, 14–18 behandlar poemboken utförligt. Ett stort tack riktas till Kia Hedell vid Handskriftsavdelningen UUB som med kort varsel ställde en innehållsförteckning till den Cronstedtska poemboken (V 47) till mitt förfogande.

20. Avvikelserna redogörs för i appendix.
21. Peter Lind försvarede 2/12 2010 vid Uppsala universitet en licenciatavhandling i retorik, "Dygden vare Vår Ledare!! Nästans väl Vår Afsigt!" – studier i det svenska 1700-talets ordensretorik", som lämnar rika upplysningar om denna retoriska tradition.
22. Nordenflycht använder ordet "dårar" och "dårskap" för de oförståndiga, egoistiska, obildade, passiva, odygda, flärdfulla och falska, till exempel i dikten "Dygdens val det rätta nöje": "Låt högfärds dårar bygga/på branta berg sin Lustegård". Torkel Stålmарck (utg.), *Hedvig Charlotta Nordenflycht, Skrifter* (Stockholm, 1996), s. 24 f. Stålmарck's utgåva finns som e-bok på Svenska Akademiens hemsida vilket underlättar sökningen av termer, se <www.svenskaakademien.se/web/Svenska_Klassiker.aspx> (2011-05-22).
23. Är markerat med kursiv och fetstil i original och även framhävt i manuskriptversionen med större handstil.
24. SS 1, s. 273 f.
25. Det förefaller också långsökt att länka "likhet" till korrespondensläran i den mystiska pietistiska traditionen, som hos exempelvis Böhme eller senare hos Swedenborg. Magnetismens osynliga attraktionskraft förekommer som motiv i den hermetiska litteraturen.
26. SS 3:I, s. 184 f.
27. Stålmарck 1996, s. 320, 326, 422. Det har påpekats att "vänskap" och "kärlek" i Nordenflychts författarskap inte innebär detsamma, varför diskussionen av "likhet" i förbindelse med dessa ord här endast sker mycket ytligt.
28. SAOB, sökord "likhet", <<http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>> (2011-05-22).
29. SS 2, vers 25 och 30, s. 70.
30. Kruse 1895, s. 132. En sannolik tolkning av dikten föreslås av Hansson 1991, s. 23–29.
31. Robert Collis, "Chivalric Muses: The Role and Influence of Protectresses in Eighteenth-Century Jacobite Fraternities", i Máire Fedelma Cross (red.), *Gender and Fraternal Orders in Europe, 1300–2000* (London, 2010), s. 102–132.
32. Se till exempel användningen av termen i "Frij Murare ordens allmänna urgambla Statutter" hos Önnerfors 2006, s. 94.
33. *Svenska Academiens Handlingar* (Stockholm, 1884), s. 400.
34. Collis 2010, s. 110, figur 6.1, där en sådan grönemaljerad guldring med mottot "To a fair meeting on the green" avbildas. Nils G. Bartholdy, "Det Antimasonianske Societet' – antifrimureri eller pietistisk loge?", i *Acta Masonica Scandinavica* 12 (2009), s. 19: "Som tegn på stedsevarende enighed og tavshed skulle hvert medlem på egen bekostning lade forfærdige en ring af guld med grøn emalje. [Inskriften beskrivs] Ringen skulle bærres på venstre hånds lillefinger."
35. Se exempelvis Önnerfors 2008, s. 192 f. för "Ceremonier wid Måltids-Loge" inom det svenska kvinnliga frimureriet.
36. Margaret C. Jacob, *The Origins of Freemasonry* (Philadelphia PA, 2006), s. 47.

37. Torkel Stålmarch, *Tankebyggare 1753–1762: miljö- och genrestudier* (Stockholm, 1986), s. 10–13.
38. Stålmarch 1986, s. 15 f. I analogi därtill skulle kunna hävdas att Ordre de la Resemblance utgör en förform av den senare föreningen av litterär verksamhet med ordensällskapet som organisationsform.
39. Kristiane Hasselmann, *Die Rituale der Freimaurer: Zur Konstitution eines bürgerlichen Habitus im England des 18. Jahrhunderts* (Bielefeld, 2009). Teaterhistorikern Hasselmann skildrar i denna avhandling hur dramaturgiskt textstyrd rituell "Performanz" inom frimureriet bidrar till formeringen av värderingar.
40. Stålmarch 1986, s. 23.
41. Stålmarch 1986, s. 12.
42. Möjligtvis kan stormästarinnans suveräna rättigheter anses vara väl tilltagna i Ordre de la Resemblance, men hela tidsperioden kännetecknas av långsamma omförhandlingar av auktoritetsbegrepp varför det inte är möjligt att med grova förklaringsmodeller jämföra olika organisatoriska praxis.
43. Stålmarch 1986, s. 13.
44. Stålmarch 1986, s. 20.
45. Nordenflycht till Axel Reuterholm, 15/7 1751, SS 3:1, s. 237 f. Om Axel Reuterholms medlemskap i Tankebygggarorden, se Stålmarch 1986, s. 22, 24. Uranie besjöngs redan 1745 i en dikt, SS 2, s. 82–83, som möjligen låg till grund för Nordenflychts självattribution. Inom det kvinnliga frimureriet refereras senare under seklet till de nio muserna och explicit till "Uranie", se till exempel Andreas Önnersfors, "Maçonnerie des Dames – the plans of the Strict Observance to establish a Female branch", i Alexandra Heidle & Jan Snoek, *Women's Agency and Rituals in Mixed and Female Masonic Orders* (Leiden, 2008), s. 100, 159.
46. Kruse 1895, s. 141. Den "andra fasen" behandlas på s. 97–184, dock tyvärr utan att gå in på "Förstånds och Hjärtas Ädlaste Syssla".
47. Öhrberg 2001, s. 188–205. Se även Charlotta Wolff, "Aristokratiska kvinnor som aktörer i 1700-talets svenska och franska makt- och partipolitik", i *Kvinnor och politik i det tidigmoderna Norden*, rapport til 26:e Nordiska historikermötet i Reykjavík den 8–12 augusti 2007 (Reykjavík, 2007), s. 175–193.
48. Öhrberg 2001, s. 56.
49. Öhrberg 2001, s. 57.
50. Hasselmann 2009 tolkar frimureriets ritualer som en utökad läspraktik där den egentliga meningen först uppenbarar sig genom "Performanz".
51. Bärbel Raschke, "Ordre des Hermites de bonne humeur", i Heidle och Snoek 2008, s. 22, går närmre in på detta fenomen.
52. En omskriven könsblandad orden med ridderligt idéinnehåll grundades exempelvis 1745 i Lorraine, se Rob Collis och Andreas Önnersfors, "A heretofore unknown 1745 French Mixed Chivalric Fraternity", i *Ars Quatuor Coronatorum* 121 (2008), s. 234–238.

Summary:

Ordre de la Resemblance: A Contribution to the Nordenflycht Research

This article treats an episode in the life and work of one of the most prominent Swedish female poets of the eighteenth century, Hedvig Charlotta Nordenflycht (1718–1763). Based upon a letter to one of her friends, earlier research has speculated on whether Nordenflycht established a fraternal order. New archival evidence suggests that this indeed seems likely. In the collections of the Swedish Order of Freemasons a manuscript has resurfaced after a 150-year hibernation, outlining ‘Grund och Reglor til Ordre de la Resemblance’ (Foundations and rules for the order of resemblance). This document, dated 15 October 1747, is introduced by a poem, ‘Förstånds och Hjertas ädlaste syssla’ (The most noble activity of reason and the heart), treating the moral perfectibility of man, the search for the light of truth, and hailing friendship as a secret force of attraction, an invisible magnetic power causing ‘resemblance’ between humans. Developed out of these motifs, twelve subsequent paragraphs elaborate the ideology and organization of the order, resembling other forms of organized sociability of the time. Whoever drew up these rules and regulations must have been familiar with similar forms of fraternal orders during the period as well as the idea of female participation. A shared codex of moral behavior, a motto, an emblem, and organizational principles for membership and association were codified. In 1753 Nordenflycht joined an outspokenly literary order, the Order of the Edification of Thought (Tankebyggarorden), and it appears likely that either the experience or the mere concept of the ‘Ordre de la Resemblance’ facilitated Nordenflycht’s membership. This concept, if it was realized, might have advanced the creation of a horizontal network-style community intended to participate in male spheres of dominance. The ‘Ordre’ can be interpreted as an extended textual praxis in which a text was performed in social interplay beyond its textual qualities. Interpreted from the perspective of theories of performance, the ‘Ordre’ reflects a development towards the renegotiation, redefinition, and reform of manners during the time catalyzed by organized associational life and ritual performance.

Keywords: H. C. Nordenflycht, fraternal order, freemasonry, sociability.